

addito, quia isti habitus (ut diximus) dantur ad vincendas difficultates. Quod si aliqua difficultas est, solum est in explicandis terminis, quibus explicatis sine difficultate fit assensus. Explicatio autem terminorum antecedit ad assensum. Hanc sententiam tenet Durandus in II, dist. XXIV, quæst. I, numero IV, et in III, dist. XXIII, quæst. I; Almainus I moral. c. XVII, eamque tribuit Scoto: sequitur Richardus in III, dist. XXIII, articulo I, q. II; Soto libro primo de justitia, quæst. IV, articulo I, post secundam conclusionem; Valentia hic disp. IV, q. III, puncto primo; Gregorius Martinez 1-2, q. LI, articulo I, dub. I.

XIII. At vero pater Vazquez hic disp. LXXIX, art. III distinguit de principiis mathematicæ, et aliis valde communibus, et de principiis naturalis scientiæ, et aliis quæ aliquam difficultatem habent. Et pro istis secundis dicit requiri habitum superadditum, qui inductione singularium acquiritur. Pro primis vero dicit non requiri habitum superadditum intellectui, sed sufficere ipsam potentiam explicatis terminis, quia nulla in his est difficultas. Imo addit, quod si assensus est cognitio distincta a compositione, qua convenientia prædicati ad subjectum cognoscitur, nullus habitus ad talem assensum requiritur, quia nulla est difficultas in assensu supposita convenientia extremorum. De hoc dicemus dubio quarto, ubi hæc sententia Vazquez tractabitur.

XIV. Secunda sententia docet habitum principiorum esse qualitatem distinctam ab ipsa potentia non solum ratione specierum, quæ sunt aliquid præsuppositum ad notitiam, et assensum, sed etiam ratione sui in quantum est lumen quoddam habituale superadditum potentiæ actuatæ speciebus ad inclinandum ipsam erga talem assensum, et hoc

probant; tum, quia explicatis, et cognititis terminis adhuc est aliqua difficultas licet parva, vincenda tamen per habitum, quatenus indiget potentia determinari erga talem assensum: videmus enim quod homines valde rudes etiam in hoc difficultatem aliquam patiuntur; præsertim si argumentis, et paralogismis in contrarium urgeantur; oportet ergo ad bene, et firmiter determinandum intellectum, aliquem habitum superaddere; tum, quia ex repetitione actuum circa ista principia redditur quis facilius ad assensum; ergo signum est dari habitum ad illum: ex facilitate enim superante difficultatem colligimus dari habitum in aliis operibus intellectus, et voluntatis, ergo etiam in isto. Licet enim explicatis terminis necessitetur ad assentiendum veritatibus illis per se notis, tamen si facilius potest assentiri multiplicatis actibus, ponendus est habitus; sicut facta demonstratione necessitetur intellectus ad assentiendum conclusioni, et tamen ponitur habitus scientiæ ad talem assensum eliciendum saltem facilius, et congruentius, et quia potentia de se est indifferens ad talem assensum. Idem ergo dicetur de habitu principiorum.

XV. Hanc sententiam sequuntur communiter discipuli D. Thomæ, licet in modo quo ista qualitas distincta advenit intellectui, et in eo generatur, et an sit innata a natura, vel nostris actibus acquisita, et qui sint illi actus, varient theologi. Tamen in hoc quod sit qualitas distincta, et superaddita communiter conveniunt. Videatur Cajetanus, Conradus, Medina super quæstionem LI, art. I; Ferrariensis II contra gentiles, c. LXXVIII; Bagnez I p. q. I, a. VI, notab. III, et q. LXXIX, a. XII, dub. I; Montesinos hic disp. XXXII, q. VI; Suarez tom. I, met. disp. I,

sect. XV; Vazquez hic disp. LXXIV, et alii communiter. Est etiam expressa D. Thomæ sententia ubicumque agit de habitu primorum principiorum, ut supra quæst. LI, art. I, ubi docet istum habitum subjectari in intellectu, et quod partim est a natura, partim ab exteriori. Et in hac quæstione LVII, ipsum numerat inter virtutes intellectuales, quas constat a potentia ipsa distingui. Dicitque quod habitus perficiens intellectum ad veritatem per se notam percipiendam, dicitur intellectus, qui est habitus principiorum. Non ergo est ipsa potentia. Item quæst. XVI de veritate, art. I, in fine corporis concludit sic: « Quod autem ipsa potentia rationis prout naturaliter cognoscit syndæresis dicatur absque omni habitu esse non potest, quia naturalis cognitio rationi convenit secundum aliquem habitum naturalem, sicut de intellectu principiorum patet. » Et solutione ad quartum: « Syndæresis, inquit, non significat potentiam, et habitum quasi eadem res sit potentia, et habitus: « sed quia uno nomine significatur potentia cum habitu cui substernitur. » Videatur etiam D. Thomas I p. q. LXXIX, art. XII, et VI ethicorum, lect. III et V.

XVI. Et fundamentum hujus sumitur ex dictis, et simul explicatur differentia inter intellectum quoad veritatem per se notam, et voluntatem quoad bonum proprium, quod intellectus de se nullam habet determinatam inclinationem ad hanc veritatem potius quam ad illam, etiamsi sit veritas per se nota, voluntas autem ad bonum proprium formaliter sumptum dicit per se determinatam inclinationem. Cujus differentia radix inde nascitur, quia inclinatio appetitus, et voluntatis fit per convenientiam appetitus, seu appetentis cum re volita, et appetita; natura autem in qua est talis

appetitus de se, et sine aliquo superaddito habet convenientiam cum bono proprio quatenus proprium est, sic enim est aliquid sui, et ad habendam convenientiam cum aliquo sui, non est necesse quidquam superaddere, sed de se id habet formam, seu naturam, et inclinatio, quæ sequitur formam. At vero cognitio, et attingentia veritatis non fit per convenientiam, qua inclinatur forma, vel natura in propriam perfectionem, et bonum, sed per illuminationem, et manifestationem veritatis, quæ dependet primo ex representatione objecti, quæ fit per species fecundantes intellectum, et unientes illi objectum, et istas non habet intellectus a se, sed superadduntur ipsi. Et secundo indiget collatione, et compositione terminorum, seu objectorum ut veritatem eliciat, si quidem veritas in compositione, et assensu consistit ad esse, vel non esse. Unde si intellectus non sit comprehensivus et species ejus virtuti proportionatæ, ut in Angelis, indiget collatione specierum, et compositione ad veritatem eliciendam, et representandam, quod totum non est ex naturali impetu potentiæ, et determinatione, sed ex acquisitione superaddita, quia ea quæ sic cognoscit potentia unum alteri conferendo, et non ex vi penetrationis luminis intellectualis, indiget labore proprio, et acquisitione propria, non ex sola naturali inclinatione id facit.

XVII. Quare lumen comprehensivum veritatum ut in Angelis, licet indigeat specie superaddita, non tamen habitu, quia posita specie per simplicem comprehensionem, et penetrationem sine ulla difficultate, sed ipso naturali impetu totum attingit. Lumen autem collativum, et compositivum, sicut in nobis est intellectus, non solum specie representante superaddita, sed etiam

habitu facilitante, et determinante potentiam indiget, etiam ad veritates per se notas, quia non potest illas attingere nisi compositionem, et collationem aliquam faciat terminorum ut illam veritatem eliciat, et attingat, licet non indigeat discursu, et probatione, et compositione ad id attingendum. Ubi autem collatione, et compositione est opus, id non fit naturali determinatione, sed industria, et acquisitione potentiae; ergo locum habet ibi habitus facilitans, et non sola natura potentiae de se determinata, licet primum actum potentia sine habitu faciat, sicut in aliis habitibus, alias non acquireret illos. Denique, non potest ipsa potentia nominari habitus (sicut nominat D. Thomas habitum principiorum) nisi sit determinata virtus erga illam veritatem. At intellectus de se est potentia omnino indifferens, et tamquam tabularasa; ergo non est habitus principiorum.

XVIII. Ad fundamentum oppositæ sententiæ supra allatum quod stat in hoc, quod nulla difficultas est in eliciendo assensu talis veritatis per se notæ, posita explicatione terminorum, quæ explicatio sufficienter fit per repræsentationem specierum, respondetur non esse aliquam difficultatem, quæ debeat vinci discursu, et probatione concedo; quæ debeat vinci saltem aliqua collatione, et compositione, per quam eliciatur veritas, et illi assensum præbeat per iudicium fundatum in aliqua collatione et compositione terminorum, nego. Et hoc sufficit ut requiratur aliquis habitus facilitans, id est, determinans ad talem assensum, qui ex tali collatione dependet, licet comparatione ad eos habitus, qui ex probatione, et discursu acquiruntur, facillimæ acquisitionis sit. Nec sufficit sola, et pura repræsentatio specierum, quia non sufficit ad veritatis assensum ap-

prehensio simplex terminorum, sed requiritur collativa, et compositiva apprehensio, quia iudicium super talem compositionem cadit. Quod vero posita illa terminorum compositione, et connexione, necessario intellectus assentiatur, non tollit requiri habitum, sicut posita demonstratione, necessario intellectus assentitur conclusioni, et tamen indiget habitu ad assensum illum conclusionis, quia de se naturaliter non determinatur intellectus per comprehensionem veritatis, et objecti, sed per probationem, et discursum. Sic similiter, quia in veritatibus per se notis assentitur intellectus, non naturaliter, et per comprehensionem objecti, sed per collationem et compositionem terminorum per quam elicit veritatem, cui assentiatur, indiget talis assensus determinatione superaddita habitus.

XIX. Quod vero dicitur hoc lumen esse inditum a Deo, et signatum super nos, dicimus esse signatum radicaliter, et quoad sui principium, et inchoationem, non quoad sui perfectionem, et consummationem, sicut dicit D. Thomas supra quæst. LI, art. 1, quod habitus primorum principiorum est habitus naturalis secundum inchoationem, quia ex ipsa natura animæ intellectualis convenit homini, quod statim cognito quid est totum, et quid est pars, cognoscat quod: Omne totum est majus sua parte. Non tamen dicitur iste habitus totaliter a natura, quasi sit inditus a Deo, vel congenitus cum ipsa natura, quia potentia, quæ nullas habet species a principio, neque aliquos habitus, qui juxta species ab objectis provenientes determinati habitus sunt, et in potentia resultant, eo quod habitus determinant, et facilitant intellectum circa determinata objecta, non circa totam indifferentiam potentiae, sic enim habitus relinquerent poten-

tiam æque indifferentem ac esset de se. Non potest autem habitus erga determinata objecta restringere, et determinare indifferentiam potentiae, nisi supponendo species, quæ determinata objecta intellectui conjungunt, et repræsentant, et sic circa illa habitus inclinant, et determinant intellectum. Ante species ergo non dantur habitus, et sic potentia, quæ ab omnibus speciebus nuda producit, etiam ab omni habitu aliena creatur. Non ergo habitus ipse est ingenuus, et impressus a Deo immediate, sed ipsa vis et lumen potentiae, quæ de se potens est ut accedente repræsentatione, et collatione terminorum assentiri possit illi veritati, et sic habitum generare. Ad primum autem assensum in se habet sufficientem vim posita determinatione specierum, etiam ante habitum, capax tamen est habitum acquirendi, et generandi ex tali actu, qui magis facilitet, id est, determinet ad illum assensum.

XX. Posset etiam objici pro hac sententia paritas inter voluntatem, et intellectum, quia voluntas de se absque habitu est sufficiens tendere in bonum proprium; ergo et intellectus in propriam, et per se notam veritatem. Sed disparitatem inter utrumque jam posuimus tradendo fundamentum nostrum, et disputatione præcedenti agendo de hac difficultate, quomodo voluntas ad proprium bonum non indigeat habitu.

XXI. Secundo, inquirens circa habitum primorum principiorum, an supposito quod est distincta qualitas ab intellectu; an naturaliter effluat ab illo, vel ab auctore naturæ imprimatur, an vero acquiratur nostris actibus, et quibus. In hoc puncto aliqui ex Thomistis, qui sentiunt habitum principiorum esse distinctam qualitatem ab intellectu, existimant tamen esse lumen quod-

dam ipsi intellectui a natura inditum, aut ab ipsa natura effluens. Quod attribuitur Conrado, Medinæ et Bagnez supra citatis. Sed tamen Bagnez super quæstionem LXXIX, 1 p. art. XII, dub. II, tenet habitum primorum principiorum esse partim a natura, partim ab exteriori. Esse quidem a natura quantum ad ipsum lumen, et sic non esse acquisitum: esse autem ab exteriori quantum ad species intelligibiles, et sic esse acquisitum. Alii Cajetano tribuunt quod dixerit esse habitum acquisitum, sed unico actu, et quia sic citissime acquiratur quasi naturalis, et ingenuus videtur: et quod id fit per solam apprehensionem terminorum. Sed tamen Cajetanus 2-2, q. LI, art. 1, §. Ad primam, non sic dicit, sed: « Quod notitia principiorum habitualis naturaliter inest animæ, advenientibus ab extra terminis, ita quod ad intelligibilem præsentiam eorum inditum est, quod ab anima in intellectu possibili sub nomine agentis fluat qualitas illa, quæ est habitus principiorum, sicut motus gravium, et levium a natura gravium et levium. » Hæc sunt verba Cajetani ubi manifeste videtur ponere istum habitum per modum proprietatis dimanare ab anima in intellectu, licet non absolute dimanet, sed posita terminorum notitia, sicut nec motus gravium absolute dimanat a natura gravium, sed supposito quod ponuntur extra centrum, et sine impedimentis. Cæteri auctores frequentius tenent esse habitum genitum nostris actibus, sicut alii habitus, licet etiam variant inter se, an omnibus habitibus primorum principiorum id æque retribuendum sit; an diverso modo. De quo postea.

XXII. Cæterum juxta sensum, et mentem S. Thomæ dicendum est, nullo modo talem habitum seu qualitatem ab intellectu distinctam ef-

fluere per modum propriæ passionis ab anima, sicut effluunt potentiæ, sed produci, et acquiri ab ipso intellectu per actum suum, licet facillime illum acquirat comparative ad alios habitus. Dicitur autem esse naturalis iste habitus, quia producit ab intellectu non quatenus ratio, sed quatenus intellectus, id est, non quatenus ratiocinativus, et discursivus est, quia iste habitus non acquiritur per discursum, et probationes, sed quatenus modo intellectuali, et sine discursu procedit solo iudicio compositivo ex notitia terminorum: conferendo tamen illos, et componendo. Ita sumitur ex locis D. Thomæ supra citatis præsertim quæst. xvi de veritate, artic. i et super quæstionem li, art. i. Videri etiam potest sanctus doctor vi ethicorum, lect. v, ubi inquit loquens de intellectu principiorum: « Accipitur autem hic intellectus non pro ipsa intellectiva potentia, sed pro habitu quodam, quo homo ex virtute luminis intellectus agentis naturaliter cognoscit principia indemonstrabilia. Et satis congruit nomen. Hujusmodi enim principia statim cognoscuntur cognitio terminis, cognito enim quid est totum, et quid est pars, statim scitur, quod omne totum est majus sua parte. Dicitur autem intellectus ex eo quod intus legit intuendo essentiam rei. Et sic convenienter cognitio principiorum, quæ statim innotescunt cognito quod quid est, intellectus nominatur. » Cui consentit id quod tradit D. Thomas in hac quæstione li, articulo primo in corpore: « Quod habitus principiorum dicitur esse naturalis, quia ex ipsa natura animæ intellectualis convenit homini, quod statim cognito quid est totum, et quid est pars, cognoscat quod omne totum est majus sua parte. »

XXIII. Ex qua doctrina formatur sic

argumentum: Habitus ille non potest convenire intellectui, illique inesse, et profluere, nisi supponat cognitionem potentiæ; sed illa cognitio non profluit naturaliter, et ad modum propriæ passionis ab intellectu, neque ab anima, est enim actus elicited ab ipso vitaliter, sicut alii actus eliciuntur, non autem a generante illi convenit, quia non est primus actus potentiæ, potest enim prius occurrere aliud objectum, vel alia veritas, quam in confuso cognoscat, et sine evidentia, sicut quod primo cognoscit est ens in confuso; ergo talis actus non est propria passio ipsius animæ, sed actio ab ipso intellectu elicited, estque assensus circa illam veritatem per se notam, et apprehensio, atque collatio terminorum ex quibus constat. Ergo habitus qui talem cognitionem supponit non per emanationem profluit naturaliter ab anima, sicut propria passio, sed vere, et proprie acquiritur. Patet consequentia, quia propria passio emanat a natura, seu ab anima in vi actionis generantis, et per emanationem, non vi actionis elicited ab ipsa re genita; generans enim sua actione facit formam, et consequentia ad formam, quæ idcirco dicuntur naturaliter emanare ab aliqua natura, seu essentia, quia inter ipsam proprietatem, et essentiam est connexio, ratione cujus actio attingens naturam ex consequenti attingit proprietatem ipsi annexam. Quod autem per actionem propriam rei genitæ ab ipsa procedit, jam non est proprietas emanata, sed effectus acquisitus, qui utique non tribuitur generanti, sed ipsi proximo efficienti: sicut calefactio procedens ab igne non tribuitur generanti; sed ipsi igni calefacienti. Si ergo habitus principiorum procedit ex cognitione sciente quid est totum, et quid est

pars, et cognoscente quod totum est majus sua parte, talisque cognitio non est emanatio, sed actio vitalis procedens ab intellectu postquam generans functus est officio suo; non ergo ille habitus dimanat ut passio, sed acquiritur.

XXIV. Dices: Cognitio terminorum non se habet ut actio producens habitum, sed ut conditio, qua posita effluit ab anima ille habitus. Sed contra, quia habitus ille primorum principiorum inclinatur ad eosdem, seu similes actus, qui præcedunt ejus productionem; ergo si tales actus requiruntur ut conditio, sed ut ratio, seu actio producens. Antecedens est certum, quia habitus principiorum inclinatur ad assensum circa veritatem per se notam, et ex terminis, iste autem est actus, qui præcedit ejus habitus productionem, cognoscitur enim prius quid est totum, et quid est pars, et sic cognoscitur quod omne totum est majus sua parte: habitus autem ille ad hoc ipsum inclinatur ut aliquis cognito quid est totum, et quid est pars, assentiat quod omne totum est majus parte. Consequentia vero probatur, quia id quod se habet ut conditio nunquam est id ad quod formaliter respicit principium efficiens, sed aliquid diversum: sicut calidum formaliter respicit calefactionem, et sic calefactio non est conditio requisita ad calidum productivum caloris, sed applicatio est conditio ut producat calor in passo; et finis habet pro conditione esse apprehensum ut moveat, non ipsam motionem allicientem. Ergo similiter habitus principiorum non potest habere pro conditione ipsum assensum erga veritatem per se notam ex cognitione terminorum, quia iste est proprius, et per se effectus illius; ergo si præcedit ejus productionem non ut conditio, sed ut productio

præcedit, quia simile agit per se in simile, et non ut conditio.

XXV. Denique, quia propria passio debetur ipsi naturæ ex vi suæ generationis, nisi sit impedimentum aliquod, ut patet in omnibus propriis passionibus. Et ideo remoto impedimento extrinseco in ipso primo instanti, quo natura aliqua producit, omnes ejus passionibus dimanant, quia ex vi venerationis producuntur: quod vero supponit rem jam productam, et operantem actione sibi propria, non ex naturali dimanatione profluit, sed acquisitum est tamquam adventitium, eo quod idem est aliquid naturaliter dimanare ut propria passio ab essentia, et a generante provenire, quia propriæ passionibus a generante producuntur, sicut et ipsa natura cui annexæ sunt; eadem quippe actione fit forma, et quod consequens est ad formam. Generans autem solum attingit sua actione id quod in primo instanti debetur naturæ a se productæ, nisi sit impedita. Quod vero convenit naturæ postquam ipsa operatur suas proprias actiones, jam non pertinet ad generantem, et ad id quod naturæ per se connexum est, sed quod adventitium. Et sic se habet habitus principiorum, qui non ex connexione intrinseca cum natura, neque ex actione generantis, sed ex cognitione superveniente tamquam aliquid acquisitum convenit. Unde intellectus principiorum simpliciter connumeratur ab Aristotele vi ethicorum et a theologis inter virtutes intellectuales. Virtutes autem non sunt connaturales potentiæ per naturalem emanationem, sed per acquisitionem supervenientem.

XXVI. Fundamentum oppositæ sententiæ parum habet roboris. Sumitur enim ex eo quod habitus primorum principiorum, et inter eos synæresis dicuntur naturaliter con-